

Iva Tešić

Institut za književnost i umetnost u Beogradu

Solarov Fran Galović

Sažetak

Imajući u vidu da je Fran Galović stalno prisutni i povlašćeni junak Solarove interpretacije, cilj rada je da ukaže na značaj galovićevske interpretativne niti, započete doktorskom disertacijom mladog naučnika Milivoja Solara iz 1962. godine Fran Galović: interpretacija književnog djela, a zaokružene sintetskom monografskom studijom Galovićevo književno djelo (2010), koju akademik Solar potpisuje i kao autor i kao glavni urednik.

Ključne reči: Fran Galović, Milivoj Solar, doktorska radnja, interpretacija.

Solar's Fran Galović

Abstract

Bearing in mind that the constant interest of Milivoje Solar - one of the most significant literary theorists in the South Slavic area - in the work of Fran Galović has been present since the very beginning of his scientific activity, the aim of the paper is to point out the specifics of Solar's interpretative method. In this paper, we will deal with the perception, that is, the interpretation, of Galović's oeuvre, starting with the doctoral dissertation of the young scientist Solar from 1962 "Fran Galović: the interpretation of a literary work" (which is kept in the "Svetozar Marković" University Library in Belgrade), until the Collected works (2010), which Academician Solar signs as editor.

Keywords: Fran Galović, interpretative method, Milivoj Solar

Galovićevska interpretativna nit

Kao jednom od najistaknutijih teoretičara književnosti, komparatista i proučavalaca književne metodologije, odnosno filozofije književnosti i književne epistemologije, Milivoju Solaru pripada i epitet jednog od najznačajnijih, i svakako najdoslednijih, proučavalaca književnog dela Frana Galovića. Solarovo bavljenje Galovićem datira od 1962, kada je napisao doktorsku disertaciju *Fran Galović: interpretacija književnog djela*¹ (koju je odbranio 1964. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, pod mentorstvom profesora Ive Frangeša), a zaokruženo je monografskom studijom *Galovićevo književno djelo*, objavljenom 2010. godine u okviru VI knjige² *Sabranih djela* Frana Galovića.

Ne jenjavajući tokom vremena, Solarovo interesovanje za stvaralaštvo Frana Galovića odražavalo je svojevrsni istraživački kontinuitet – *galovićevska interpretativna nit* trajala je skoro pet decenija, i u tom vremenskom rasponu Milivoj Solar se pojavljuje u različitim ulogama: najpretežnije i najubedljivije kao autor interpretacija pojedinih Galovićevih ostvarenja, zatim kao priređivač izabranih dela, predavač i besednik na manifestacijama u čast Franu Galoviću, potom kao leksikograf, i najzad kao urednik i priređivač *Sabranih djela*, u kojima u knjizi pod naslovom *Prilozi* objavljuje svoju monografsku studiju *Galovićevo književno djelo*.

Kako Zvonko Kovač ističe, “autor doktorskog rada *Fran Galović: interpretacija književnog djela*, s vremena na vrijeme, od prigode do prigode, podsjeti našu književnu javnost na Frana Galovića” (Kovač, 2011). Takvo periodično podsećanje bilo je podsticajno, pa su se Solaru “s vremenom pridružili i drugi, afirmirani autori poput Velimira Viskovića, Jože Skoka i Mladena Kuzmanovića, Nikole Batušića i Cvjetka Milanje, Borisa Senkera i Dunje Detoni Dujmić³, kao i niza pisaca i kritičara iz širega Galovićeva zavičaja, poput Mije Lončarića, Božice Jelušić ili Denisa Peričića” (Kovač, 2011)

Dugogodišnje proučavanje književnog stvaralaštva Frana Galovića predstavlja neku vrstu izuzetka, zapravo otklona od dominantnih područja interesovanja Milivoja Solara, koji je u svojim radovima pre svega bio usmeren na teorijska, filozofska i metodološka pitanja, a ne na pojedinačne autore. Pisanje doktorske disertacije objasnio je ovaj mladi naučnik kao posledicu ličnog interesovanja, odnosno kao odgovor na podsticaje mentora, profesora Ive Frangeša:

¹ Solarova doktorska disertacija čuva se (pod signaturom PĐ 1462) i u Univerzitetској biblioteci “Svetozar Marković” u Beogradu.

² Šesta knjiga *Sabranih djela*, publikovana 2010. godine kao izdanje Ogranka Matice hrvatske Koprivnica, nosi naslov *Prilozi* i u nju su uvršćeni Solarova monografska studija *Galovićevo književno djelo*, zatim *Životopis Frana Galovića* (koautorski rad Milivoja Solara i Dražena Ernečića) i *Bibliografija* (koju su sastavile Sanja Slukan i Tihana Nakomčić).

³ S obzirom na to da je Solarova monografska studija o Galoviću napisana 1962, a u revidiranom obliku štampana kao knjiga tek 2010. godine, prvu monografiju posvećenu Franu Galoviću (*Fran Galović*, Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Sveučilišna naklada Liber) napisala je Dunja Detoni Dujmić, i ona je objavljena 1988. godine u ediciji *Enciklopedija hrvatske književnosti*. Ipak, prve komentare uz Galovićeva dela, koje, iako nisu uobličeni u monografiju, ipak možemo smatrati svojevrsnim “opsežnim studijama” (Brlobaš, 2014, p. 128), sačinio je Julije Benešić, prvi priređivač i urednik Galovićevog dela. Benešić je 1940. godine uz knjige pesama napisao predgovore “O životu i radu Frana Galovića”, kao i “Napomene uz stihove *Z mojih bregov*” (Fran Galović *Djela*, Zagreb: Binoza, 1940). “J. Benešić se u načelu ne dotiče dubinske književne analize, dakle poetičke, stilističke, književno-kritičke, osim što ističe glavne motivske preokupacije [...] te navodi njegove književne uzore [...] a donosi i podatak o načinu Galovićeva pisanja [...] Međutim, Benešićev je tekst bogat podatcima o književno-povijesnim činjenicama. [...] Na temelju takva predgovora zaključuje se da je J. Benešić, na osnovi iscrpnih biografskih i bibliografskih činjenica, pozornost usmjeravao na vanjsku povijest nastanka određenih književnih tekstova, a da je manje svoje priređivačke erudicije usmjerio na unutrašnju poetiku nastalog književnog teksta, prepuštajući priređene književne tekstove vrjednovanju književnoj kritici i sudu samih čitatelja” (Brlobaš, 2014, p. 129).

Odlučio sam pisati o Galoviću potaknut kako osobnim zanimanjem za njegovo djelo tako i nagovorom mentora, profesora Ive Frangeša. [...] kad sam predložio da radim disertaciju o Galoviću, svesrdno je to prihvatio, složivši se da na Galovićevom književnom djelu okušam osobne mogućnosti analize i interpretacije koje su tada bile u središtu zanimanja znanosti o književnosti, a značile su i određenu novinu prema još uvijek prevladavajućem pozitivizmu u hrvatskoj znanosti o književnosti. (Solar, 2010, p. 147)

Imajući u vidu da je kontekst pisanja doktorske radnje bio posve drugačiji od onog u kom je Solar uobličavao svoju sintetsku studiju posvećenu Galovićevom stvaralaštvu, u uvodnom delu disertacije detaljno su objašnjeni razlozi za odabir metodološkog okvira. Kako bi odbranio sopstvenu istraživačku poziciju, Solar nudi svojevrzni *sporazum o pravom pristupu književnosti* (Solar, 1962, p. 3) – najpre postavlja pitanje o smislu i svrsi bavljenja književnošću⁴, da bi potom izveo nedvosmislen zaključak kako je “svaki pristup književnosti ispravan ukoliko pridonosi objašnjavanju djela”, te je, s tim u vezi, “svaki govor o književnosti opravdan, ukoliko samo ima neprestano u vidu književno djelo, odnosno umjetnički tekst” (Solar, 1962, p. 5). Ili, kako čitamo u tekstu “Dva vida interpretacije” – “Interpretirati neko književno djelo znači tako prije svega vidjeti ga (ili osjetiti, doživjeti, intuitivno shvatiti) kao književno umjetničko djelo i zatim ga objašnjavati (tumačiti)” (Solar, 1971, p. 45).

Solar podvlači sopstveni otklon od do tada dominantnog pozitivističkog stanovišta, naglašavajući kako njegov naum nije da traga za autorom⁵, već za umetničkim vrednostima dela. Pojašnjavajući osnovne ciljeve istraživanja, autor ujedno definiše zadatke nauke o književnosti, odnosno njenu ulogu, koja se, kako smatra, ne ograničava isključivo na shvatanje književnog dela, već doprinosi i razumevanju čoveka. Iz tog razloga,

Govoriti o Franu Galoviću u okviru nauke o književnosti, mislim, treba da znači, govoriti o književniku Franu Galoviću [...] Nesumnjiva društvena, ekonomska i psihološka uslovljenost književnosti nipošto ne znači kako je posao teoretičara da umjetnička djela svodi na neke činjenice tih nauka [...] Naprotiv, baš relativna samostalnost književnih djela ne samo da omogućava postojanje nauke o književnosti koja bez te samostalnosti ne bi imala nikakve svrhe, nego i omogućava, da upravo nauka o književnosti sa svoje strane pridonese razumijevanju ljudske povijesti [...] jer *bez razumijevanja umjetnosti nema razumijevanja onog, što čovjek u nekoj povijesnoj situaciji jest.* (Solar, 1962, p. 7; podv. I. T.)

Solarov tekst “O smislu interpretacije” (objavljen 1964. godine u *Umjetnosti riječi*) možemo čitati i kao neku vrstu programskog opravdanja autorove opredeljenosti za interpretaciju kao dominantni istraživački metod. Interpretacija nije, naglašava Solar, “samo jedna metoda, ona je, ma kako je široko shvatili, i **jedno određeno stanovište**” (Solar, 1964, p. 112), koje podrazumeva “sveobuhvatnost i ne dozvoljava sužavanje na jedan ili nekoliko problemskih krugova” (Solar, 1964, p. 111). Kao najrelevantniju, odnosno najumjetničkiju, Solar izdvaja interpretaciju usredsređenu na otkrivanje *jedinstva stila*, tvrdeći kako je “stilsko istraživanje relativno najvjernije umjetničkoj književnosti, odnosno najsamostalniji dio nauke o književnosti” (Solar, 1962, p. 7–8). Shodno

⁴ “Ostaje otvoreno pitanje, je li temeljni zadatak nauke o književnosti razumijevanje empirijskog čovjeka, koji stoji tako reći ‘iza’ svojih djela, odnosno daje im određene karakteristike koje izvire iz njegove psihičke konstitucije i karaktera [...] Koliko god takva istraživanja bila zanimljiva i unekoliko nužna, ona ipak pripadaju više psihologiji i njenim pojedinačnim disciplinama, nego nauci koja hoće govoriti o jednoj *umjetnosti*” (Solar, 1962, p. 6–7).

⁵ “To ne znači da djela valja uzeti kao da ih nije nitko napisao, ali vrlo lako gubi umjetnost iz vida onaj, za koga djela postoje u neku ruku samo zato, da njima objašnjava autora” (Solar, 1962, p. 7).

Kajzerovom i Štajgerovom tumačenju (čiji nesumnjiv uticaj uočavamo), ne postoji loš stil, jer književno delo može ili da ima, ili da nema stila⁶.

U doktorskoj tezi Solar je okušao, prema sopstvenom tvrđenju, *osobne mogućnosti analize i interpretacije* (Solar, 2010, p. 147). Takva odluka predstavljala je neku vrstu istupa, iskoraka od preovlađujućeg biografsko-pozitivističkog pristupa, a, kako i sam Solar priznaje, namera da na jedan novi metodološki način obuhvati celokupno stvaralaštvo (a ne pojedinačna dela) jednog autora, takođe je odudarala od dotadašnje prakse tumačenja.

Da je ovaj naučnik ostao dosledan sopstvenom istraživačkom polazištu svedoči priznanje akademika Solara, koji u monografiji iz 2010. godine napominje kako mu se ni dan danas, nakon dugogodišnjeg iskustva i praćenja dostignuća novijih književnih teorija, interpretacija koju je sproveo u svojoj doktorskoj disertaciji ne čini lošom niti pogrešnom:

Kako se od tog vremena promijenio i moj način izlaganja, pa i određena iskustva o tome šta je za cjelinu Galovićeve opusa najvažnije naglasiti i posebno obrađivati, nadam se da je to ova studija nadoknadila, pa se ona može shvatiti i kao novi, znatno drugačiji nastavak mojeg ranog pokušaja analize Galovićevo književnog djela. (Solar, 2010, p. 148)

Fran Galović: interpretacija književnog djela (1962): Galovićevo književno djelo (2010) – sličnosti i razlike

Pišući o monografiji *Galovićevo književno djelo (2010)*, Zvonko Kovač u naslovu svog prikaza "Nova Solarova sinteza o Franu Galoviću (od teze do sinteze)" skreće pažnju na važnost evolutivnog procesa u Solarovom pristupu Galoviću, poentirajući na taj način istraživački razvoj započet doktorskom tezom (kao ranim radom tek svršenog studenta filozofije i jugoslavenskih književnosti), a zaokružen monografskom studijom akademika Milivoja Solara.

Komparativno čitanje studija o Franu Galoviću, nastalih u razmaku od nepunih pet decenija, otkriva nam na koji način su se menjale Solarova percepcija, tumačenje i vrednovanje Galovićevo opusa. Iako se doktorska teza i monografija u mnogo čemu poklapaju, evidentne su i izvesne nepodudarnosti, među kojima najpre zapažamo formalnu razliku.

Strukturu doktorske radnje čine sledeće celine: *Uvod* – Pristup; Vrijeme i mjesto; Galović kao kritičar (str. 3–31); (I) *Pokušaji /štokavska lirika/* – Osnovne karakteristike; Utjecaji; Relativna dostignuća (str. 37–58) – (II) *Modernizam /pripovjetke/* – Pitanje originalnosti i modernosti; Pripovjedač; Vrijeme; Kompozicija; Simbolika; Srodnost s modernim pravcima, zaključak (str. 58–90); (III) *Lirika na pozornici /drame/* – Pitanje dramatičnosti; Realizam i simbolizam; Ideje, problemi (str. 90–111); (IV) *Neistrošene riječi /kajkavska lirika/* – Uvod, kritika o kajkavskim pjesmama; Pjesma "Pred večer"; Ritam i struktura stiha; Samoća i prolaznost; Povratak (str. 111–144); *Zaključak* – Biografija Frana Galovića; Bibliografija; Rječnik kajkavskih pjesama Frana Galovića; Napomene (str. 144–171).

Struktura sintetičke studije *Galovićevo književno djelo* drugačije je koncipirana – svedena je na šest poglavlja žanrovskog tipa, koja dodatno nisu izdvojena na potpoglavlja (kao što je slučaj u disertaciji): *Uvod* (str. 7–13); (I) *Kontekst* (str. 13–25); (II) *Pjesme* (str. 27–70); (III) *Pripovjetke* (str. 70–99); (IV) *Drame* (str. 99–137); (V) *Kritika* (str. 139–144); (VI) *Recepcija* (str. 145–153); (VII) *Umjeto zaključka* (str. 151–154); *Napomene* (str. 154–15) – *Literatura* (str. 156–159). I u noviju monografsku studiju uključene su bio-bibliografske beleške (str. 159–203); životopis Frana Galovića (str. 159–166) potpisuju Milivoj Solar i Dražen Ernečić, a bibliografiju izdanja i važnije literature o Franu Galoviću Sanja Slukan i Tihana Nakomčić (str. 169–203).

U prvoj studiji je svaka celina dodatno parcelisana na posebne segmente, odnosno potpoglavlja. U okviru uvodnog potpoglavlja „Pristup“, Solar posebnu pažnju posvećuje obrazlaganju opredeljenosti za jedan (u tom momentu) inovativan pristup, a ovom prilikom stupa u odbranu

⁶ "Kako se ova određenja tako zvane 'novije stilistike' slažu u tome, da stil pripada samo doista umjetničkim djelima, te je ta kategorija u pravom smislu jedinom obzirom na njih upotrebljiva, jer nema 'lošeg stila', nego samo jedno djelo ima ili nema stila" (Solar, 1962, p. 8).

samostalnosti nauke o književnosti, insistirajući na tome da književna dela ne poseduju dokumentarnu, već umetničku vrednost.

Radi kontekstualizacije, Solar opisuje „Vrijeme i mesto“ u kom je Galović stvarao (što je u drugoj monografiji u poglavlju „Kontekst“), podsećajući na društveno-politička dešavanja s kraja XIX i početkom XX veka, koja su se i te kako reflektovala na književno-umetnička stujanja. Ipak, bez obzira na nesporan uticaj vanknjiževnih okolnosti na formiranje Galovićeve stvaralačke individualnosti, Solar će izneti konstataciju: “Galović bez sumnje nosi u sebi težinu pitanja svojeg vremena, što ne znači, da su mu svi ovdje ocrtani filozofski, sociološki, politički i književno-teoretski problemi Evrope i Hrvatske, u takvom obliku neprestano lebdjeli pred očima” (Solar, 1962, p. 29).

Neobično je da se u uvodnoj celini disertacije našlo i potpoglavlje „Galović kao kritičar“, koje je u drugoj monografiji dobilo zasebno mesto. Naime, Solar iznosi tvrdnju da “među Galovićevim kritičkim člancima nema umjetnički vrijednih” (Solar, 1962, p. 30), zato što ovaj stvaralac “nije imao izrađenih teoretskih pogleda na književnost, niti se naročito bavio poetikom, jer njegovom lirskom talentu nije očigledno odgovaralo kritičko prosuđivanje, te su sve njegove kritike samo prigodni, nedorečeni i neobrazloženi osvrti” (Solar, 1962, p. 31). Ovako oštar stav ublažen je u sintetskoj studiji, u kojoj (u okviru zasebnog poglavlja *Kritika*) čitamo kako su Galovićeve kritike svedočanstvo o razvijenom književnom ukusu, jer su posvećene delima koja zaslužuju pažnju, te “načelno ni do danas nisu sporne” (Solar, 2010, p. 139). Međutim, iako su malobrojni kritički radovi dokaz Galovićeve erudicije i razumevanja istinskih umetničkih vrednosti, Solar na diskretan način sugerije nevelik značaj ovih kritičkih tekstova, koje “dakako ne smijemo izravno uspoređivati sa suvremenim kritikama” (Solar, 2010, p. 139).

U prvom poglavlju disertacije *Pokušaji*, Solar se izuzetno negativno određuje prema štokavskoj lirici, ističući neoriginalnost, epigonstvo, čak i bezvrednost ovog lirskog segmenta:

Što znače Galovićeve štokavske pjesme danas u našoj književnosti? – Odgovor se može činiti strog i zasad neobrazložen, ali treba da ga na početku izrečemo bez kolebanja: Ništa, ili vrlo malo gotovo ništa. Pjesništvo, koje se nije vinulo do istinskog umjetničkog kazivanja [...] jer ono naprosto i nije pjesništvo. (Solar, 1962, p. 37)

Galovićeve štokavske stihove Solar kvalifikuje kao ne-umetnost, odnosno vežbe / pokušaje koje je nemoguće obuhvatiti pojmom stila (v. Solar, 1962, p. 39). Da bi potvrdio svoju tezu o izostanku stila⁷, autor donosi analizu triju pesama (“Večer”, “Zimska priča” i “Samoća”) nastalih 1908. godine, u vreme kada je Galović “već prošao sasvim početničku fazu” (Solar, 1962, p. 46).

Nekoliko decenija kasnije, Solar odustaje od prvobitne isključivosti i prema pesmama na štokavskom narečju pokazuje više razumevanja – najpre ukazuje na opravdane poteškoće u recepciji ovog korpusa lirike⁸, potom vrši klasifikaciju pesama (izdvaja 3 skupine: početničke, pesme na književnom jeziku, pesme na kajkavskom), da bi naposljetku uzeo u obzir i širi egzemplar od onog koji

⁷ “Što konkretno znači pomanjkanje stila, odnosno u kojoj mjeri Galovićeve štokavske pjesme nemaju stil, kao i konsekvencije koje proizlaze iz te činjenice, pokazat će najbolje analiza triju pjesama, nastalih 1908” (Solar, 1962, p. 46).

⁸ Solar skreće pažnju na činjenicu da je prvi priređivač Galovićevih dela Julije Benešić u knjigu pesama (1940) neselektivno i nekritički uvrstio sve pesme, čak i početničke zapise. (I Dunja Detoni Dujmić smatra da je Benešić priredio “opsežno ‘nekritičko’ izdanje sabranih djela [...], kojim su obuhvaćeni radovi u rasponu od najranijih, gotovo dječaćkih zapisa, preko usputnih skica, nedovršenih pokušaja, planova [...] jednom rječju: sve što je ikada napisao” (Detoni Dujmić, 1988, p.7)). Osim toga, vrednosna neujednačenost štokavske i kajkavske lirike doprinela je, takođe, otežanom prijem kod čitalačke publike.

je pomenut u disertaciji, gde su analizirane samo najreprezentativnije pesme: "Predvečerja" i "Childe Harold"⁹.

Kako primećuje Kovač, iako se u velikoj sintezi Galovićevog rada "pokušavaju izvući na vidjelo i neke uspjelije štokavske pjesme, pa se tumačenje Galovićeve poezije otvara interpretacijama *Salome* i soneta *Večer na moru*, ipak se pjesnikovo stihovanje predstavlja, prema općem sudu književne kritike i povjesničara književnosti, najuspjelijom zbirkom, odnosno ciklusom *Z mojih bregov*" (Kovač, 2011).

Kajkavska lirika je već u tezi dobila povlašćeno mesto, i taj lirski segment Solar smatra vrhuncem lirike takozvanog regionalnog / dijalekatskog tipa u hrvatskoj poeziji¹⁰, pa čak i u evropskim razmerama. Dakle, svom sudu o lirici pisanoj na zavičajne (kao univerzalne) teme, Solar će ostati dosledan. Poglavlje koje u disertaciji nosi simblolički naslov *Neistrošene riječi*¹¹, u sintetskoj studiji razmatra se u sklopu poglavlja *Pjesme*, pri čemu su i na jednom i na drugom mestu ispisane pohvale na račun Galovićevog lirskog rukopisa, ali i samog autora, koji je postao "utemeljiteljem i uzorom doduše ne cjeline, ali velikog dijela danas razvijene književnosti na kajkavskom dijalektu" (Solar, 2010, p. 43). U drugoj monografiji, analiza opusa na kajkavskom idiomu prerasta u apoteozu, a Solar svoje blistave interpretacije posvećuje pjesmama „Jesenski veter“, „Kostanj“ i „Pred večer“, u fragmentima i pjesmama „Mojemu ocu“ i „Crn – bel“.

Narativna umetnost je u prvoj monografiji obrađena u okviru poglavlja *Modernizam*, sačinjenog od segmenata koji su u drugoj monografiji integrisani u poglavlje *Pripovijetke*. Iako je Galovićev prozni opus opsegom manji i od dramskog i od poetskog, Solar smatra da je u njemu, ipak, moguće registrovati izvestan stvaralački napredak: "Galović je umjetničku prozu pisao takoreći sve bolje i bolje, ovladavši književnom tehnikom do te mjere da je mogao varirati žanrovske postupke, pa čak i uvoditi inovacije" (Solar, 2010, p. 72).

Na ovom mestu, takođe, možemo uočiti do koje je mere Solar relativizovao svoje početničke tvrdnje. I u doktoratu i u zreloj sintezi, Solar ukazuje na najbitnije koordinate Galovićevog narativnog opusa – baveći se uticajima, temama, kompozicijom, inovativnošću i simbolikom na primeru novela "Svekar", "Začarano ogledalo" i "Ispovijed". Međutim, zaključci o vrednosti pripovetke "Ispovijed", izdvojene kao najuspelije (kojoj je na oba mesta posvećeno najviše pažnje), pokazuju koliko je tumač Galovićevog stvaralaštva umekšao svoje vrednosne sudove.

U doktoratu nailazimo na zaključak da je "Ispovijed" dokaz Galovićeve evolucije, premda "ne može biti danas neki uzor suvremenoj književnosti" (Solar, 1962, p. 89), dok ćemo u studiji *Galovićevo književno djelo* pročitati sledeće:

Ispovijed je tako do te mjere izuzetna u Galovićevoj prozi da bi se moglo govoriti o obratu, nalik onome kakav se dogodio kada je napisao kajkavske stihove ciklusa *Z mojih bregov*. [...] *Ispovijed* je djelo koje čak prekoračuje okvire esteticizma u smjeru kakav će tek njemu udaljena budućnost, a naša sadašnjost, možda uspjeti dokaraja razumjeti. (Solar, 2010, p. 98)

Slična je situacija i sa dramskim opusom – i ovde ćemo zapaziti do koje mere se stanovišta mladog naučnika razlikuju od onih izrečenih u zreloj fazi. Galovićevom dramskom stvaralaštvu u prvoj verziji posvećeno je poglavlje *Lirika na pozornici* (odabirom naslova implicira se na liriku kao svojevrsnu

⁹ Za pesmu "Childe Harold" Solar je čak istakao kako je *jedina* od svih štokavskih pesama u kojoj se može nazreti pesnikov talenat: "Između svih štokavski pjesama tako dolazi samo u pjesmi 'Childe Harold' do riječi Galovićev lirski talenat" (v. Solar, 1962, p. 57)

¹⁰ Premda ukazuje na Krležine *Balade Petrice Kerempuha* kao najreprezentativnije, najpoznatije i najvažnije ostvarenje na kajkavskom dijalektu, Solar ipak dodaje da Galović "nije samo kronološki prvi, nego je i njegov tip lirike, bitno različit od Krležinih *Balada*, ostao uzorom mnogih kajkavskih pjesama sve do naših dana" (Solar, 2010, p. 43).

¹¹ Simbolički i semantički indikativnu sintagmu *neistrošene riječi* Solar objašnjava na sledeći način: "Služiti se riječima naime znači upotrebiti ih kao instrumente za neku svrhu i u toj upotrebi istrošiti ih kao i svako drugo oruđe. [...] Nasuprot tome riječi u pjesmi nikad nisu istrošene, jer nisu izrečene s namjerom u smislu tehničko-operativnog zahvata u realitet, što ne znači da su rečene bez svake svrhe. Upravo svrha je pjesništva da riječi budu riječi koje se u svojem smislu i značenju otvaraju kao uvijek nova pitanja" (Solar, 1962, p. 115).

poetičku dominantu Galovićevog rukopisa), s potpoglavljima koja su u monografiji uokvirena poglavljem *Drama*. Solar naglašava da je Galović bio zaljubljenik u dramsko stvaralaštvo, i “reklo bi se da je sebe smatrao prvenstveno dramskim piscem” (Solar, 2010, p. 99), premda je ovo stvaralačko polje prošlo prilično neopaženo od strane književne kritike.

U disertaciji je istaknuto da je Galović prosečni dramski autor, čiji “uporni rad na drami nije donio plodova koji bi se mogli mjeriti s vrijednošću “Ispovijedi”, zbog čega se nameće pitanje “nije li ovaj Galovićev rad bezvrijedan i ne radi li se ponovo tek o nekoj obrtničkoj vježbi, kao u štokavskoj lirici” (Solar, 1962, p. 91). Strogost izrečenog suda neutralisana je u sintetskoj studiji – Solar 2010. godine za Galovićeve drame *Tamara, Mors regni, Marija Magdalena* i *Mati* beleži da bi mogle “izazvati zanimanje publike”, pri čemu ističe da dramu *Pred smrt* drži jednom od najboljih jednočinki, i to ne Galovićevih, nego celokupne hrvatske dramske književnosti (v. Solar, 2010, p. 11).

Osim evidentnih vrednosnih nepoklapanja, u dve studije posvećene stvaralaštvu Frana Galovića možemo zapaziti i neznatne nepodudarnosti u metodološkom pristupu – u konačnoj studiji izvršena je neka vrsta filtriranja kada je reč o ideološko-političkom sloju (prisutan u disertaciji, ali se u konačnoj sintezi gubi), pri čemu se ne odstupa od ključnih književno-filozofskih misli, kao i teorijskih uzora Štajgera, Kajzera, Kročea, Ingardena i Kanta. Osim toga, u sintetičkoj verziji metodološki okvir nije redukovan, već je proširen, i u njega su uključeni Hegel, Hajdeger, Pol de Man, Nortrop Fraj...

Što se razlika u interpretacijama tiče, u velikoj sintezi registrujemo vrlo očigledno ublažavanje kritičkih sudova. Dok je u doktoratu mladi naučnik pokazao decidan, u nekim momentima čak isključiv, stav po pitanju umetničke vrednosti pojedinih Galovićevih radova, u revidiranoj monografiji evidentna je neprikrivena težnja za afirmacijom Frana Galovića “kako s obzirom na vrhunska ostvarenja tako i s naročitim obzirom na književna djela srednje vrijednosti, koja bi međutim morala naći čitatelje makar samo unutar zavičajnoga kruga” (Kovač, 2011).

Iako u disertaciji čitamo kako “Književnost ni jednog naroda naime ne živi samo od vrhunaca, niti su oni isključivo njeno mjerilo, nego i prosječna djela ponesena uzorima govore o tome, kolika je snaga i ljepota pjesničkog jezika u kojem su ostvarene” (Solar, 1962, p. 53)¹², imajući u vidu oštinu ispisanih kritika, u doktoratu ipak ne zapažamo tako izraženu intenciju za verifikovanjem dela “srednje vrednosti”, kakva je prisutna u sintetskoj studiji. Neprikrivena promena u intonaciji do koje dolazi nepunih pet decenija kasnije implicira neku vrstu autorskog sentimenta. Na prisustvo emotivnog tona ukazao je Zvonko Kovač, skrenuvši pažnju na važnost činjenice da se u knjizi *Galovićevo književno djelo* Solar ne oglašava isključivo kao afirmisani naučnik, već kao autor koji piše studiju posvećenu zavičajnom književniku. “Iz toga spoja kao da je proistekla intonacija, a možda i intencija priređivača ovih sabranih djela i autora svojevrsne sinteze o Galovićevu književnom djelu” (Kovač, 2011).

Dakle, *zavičajni sentiment* imao je uticaja na priređivačevu težnju da u okvirima nacionalne književnosti kanonizuje jednog ne toliko popularnog i poznatog stvaraoca, sagledavajući njegovo delo u kontekstu regionalnih, evropskih, ali i svetskih dometa. Tome u prilog govori Solarov zaključak da pojedina Galovićeva dela ne samo da idu u vrh hrvatske književnosti, nego se s punim pravom mogu sameravati sa izuzetnim delima svetske literature, o čemu svedoče sledeće reči:

I danas smatram da je Galovićevo vrhunsko ostvarenje ciklus *Z mojih bregov*, da on može ući u antologiju hrvatskog pjesništva i da se može mjeriti s vrhunskim lirskim dostignućima svjetske književnosti. Uz to bih u vrhunska ostvarenja uključio i pripovijetku “Ispovijed”, koja se, prema mojem mišljenju, može mjeriti s bilo kojim svjetskim djelom ne samo ranog nego i kasnijeg modernizma, kao i dramu *Pred smrt*, koju držim jednom od najboljih jednočinki cjelokupne hrvatske dramske književnosti (2010: 11)

¹² Na istovetan stav nailazimo i u zaključku: “ni jedna literatura ne živi samo od vrhunaca, nego su i njena prosječna ostvarenja važna za razumijevanje njenog povijesnog razvitka tako i na interpretacije pojedinih autora” (Solar, 1962, p. 149).

“Pravo na osrednjost” Solar brani tvrdnjom da “ne postoji autor koji je sve dobro napisao”, a isto tako “nema ni recipijenta koji sve može prihvatiti” (prema Kolar, 2016, p. 94). Iz tog razloga, najdosledniji i najistaknutiji galovićolog podvlači: “Nisu svi Galovićeve tekstovi književna ostvarenja, jer to nisu ni tekstovi bilo kojega i bilo kakvoga velikana književne umjetnosti”. Ali ipak, dodaje Solar, “Gotovo je iznenađujuće što među svim njegovim zapisima, fragmentima i djelima ima znatan broj takvih koji to jesu, i koje treba “prepoznati”, kako bismo ih razumijevajući čitali” (Solar, 2010, p. 152).

Zaključak

Činjenica da je književno delo Frana Galovića u naučnom opusu Milivoja Solara dominantna tema u književnoistorijskom segmentu njegovog naučnog rada vezanog za kroatističke teme (moglo bi se čak reći i jedina), navodi nas na zaključak da je, na izvestan način, Galović Solarov **povlašćeni autor**. Odabir Frana Galovića za temu doktorskog rada predstavljao je početak bavljenja opusom ovog stvaralaca, koji je bio u mnogo čemu pionirski, otkrivački poduhvat mladog Solara. „Tema Galović“¹³ u Solarovom stvaralačkom i književnoistorijskom, odnosno teorijskom projektu zauzima važno mesto i njena razuđenost je specifična u radu ovog naučnika.

Disertacijom *Fran Galović: interpretacija književnog djela* Solar je “postavio temelje svojem kasnijem bavljenju Galovićem” (Kolar, 2016, p. 98)¹⁴, ona je “prije svega bila prilog tumačenju i književnoj kritici Galovićevih djela” (Solar 2010, p. 10), dok je u monografiji *Galovićovo književno djelo* ostvario konačnu sintezu, obuhvatajući Galovićovo delo u celini. Svoju sveobuhvatnu monografsku studiju iz 2010. godine Solar je opisao kao delimičan odgovor na izazove koje Galovićovo delo stavlja pred čitaoca – Galovićev opus je “bogat i raznolik, pa je u nekoj mjeri pravi izazov čitatelju, povjesničaru književnosti, interpretatoru i kritičaru” (Solar 2010: 9). Pri tome, autor je naglasio da ono što delo Frana Galovića čini uvek aktuelnim, čak zanimljivim i savremenom čitaocu, jeste upravo univerzalnost njegovih promišljanja i osećanja, koja stvaraju utisak “da su mogla biti jučer napisana” (Solar, 2010, p. 13).

Ako uzmemo u obzir Solarovu tvrdnju da je “interpretacija u biti rekonstrukcija” (Solar, p. 117), studiju *Galovićovo književno djelo* možemo sagledavati i kao vid rekonstrukcije sprovedene u zreloj fazi naučnoistraživačke delatnosti, koju akademik Solar realizuje s namerom da skrene pažnju savremenih čitalaca na vrednosti Galovićevih ostvarenja. U skladu sa tom intencijom, sintetska studija je označena kao “svojevrsni vodič suvremenim čitateljima” (Solar 2010, p. 10). Osim toga, odluku ovog naučnika da revalorizaciju svojih početničkih stavova zaokruži monografijom možemo razumeti i kao *svojevrsni prilog zavičajnoj samosvesti*¹⁵, ali i kao omaž književniku koji nije prestao da ga fascinira. Kako je i sam istakao u jednom od intervjuja – “Iako sam se Galovićem počeo baviti gotovo slučajno [...] pronašao sam kod njega genijalne momente... Zbog toga sam mu se neprestano vraćao” (prema Kolar, 2016, p. 94).

Ono što svakako ostaje neupitno jeste da je Galović stalno prisutni junak Solarove interpretacije, pri čemu interpretacija Galovićevog stvaralaštva predstavlja najbolji način očuvanja njegovog dela u tradiciji. U knjizi *Ideja i priča* Solar podseća da je “stvaralačka djelatnost književnosti uvjetovana pozadinom određene tradicije, i ta tradicija nije jednoznačno utvrđen i na neposrednom iskustvu provjerljiv kontekst, nego je uvijek određena *interpretacija tradicije*” (Solar, 2004, p. 44). Po svemu sudeći, studija *Galovićovo književno djelo*, predstavlja ne samo jednu interpretaciju tradicije,

¹³ Solar naučnu karijeru započinje kao književni istoričar, posvetivši doktorat autoru koji pripada hrvatskoj modernu (što je praktično jedini Solarov književnoistorijski rad iz hrvatske književnosti), pri čemu je Fran Galović jedini stvaralac čijim se celokupnim književnim opusom Milivoj Solar bavio tokom čitave naučne karijere.

¹⁴ Studija Maria Kolara “Kada delo pronađe idealnog čitatelja: o Solarovim čitanjima Galovića” pruža najiscrpniji pregled Solarove delatnosti posvećene Franu Galoviću.

¹⁵ Solar Galovićeve kajkavske stihove smatra doprinosom *samosvijesti njegovog zavičajnog govora* (Solar, 2010, p. 25).

već i najreprezentativniju analizu jednog književnog opusa u celini, i u tom smislu postaje i uzorni model interpretativnog pristupa, koji svoju primenu nalazi i u osnovnoškolskom, srednjoškolskom, fakultetskom, odnosno naučnom diskursu.

Izvori

- Solar, M. (1962). *Fran Galović: interpretacija književnog djela* (doktorska radnja). Univerzitetska biblioteka "Svetozar Marković", Beograd, PĐ 1462.
- Solar, M. (2010). *Galovićevo književno djelo*. Koprivnica: Ogranak Matice hrvatske Koprivnica.

Literatura

- Brlobaš, Ž. (2014). Julije Benešić kao priređivač i kritičar književnih tekstova. *FLUMINENSIA*. God. 26 (2014). Br. 2. Str. 123–132.
- Detoni Dujmić, D. (1988). *Fran Galović*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu / Sveučilišna naklada Liber.
- Kolar, M. (2016). Kada djelo pronade idealnog čitatelja: o Solarovim čitanjima Galovića. *Jezik, književnosti, znanost i medija*. Zbornik radova sa Znanstvenog skupa u povodu 80. rođendana akademika Milivoja Solara. Koprivnica: Sveučilište Sjever. Str. 93–113.
- Kovač, Z. (2011). Nova Solarova sinteza o Franu Galoviću (od teze do sinteze). *Kolo* 1. <https://www.matica.hr/kolo/321/nova-solarova-sinteza-o-franu-galovicu-od-teze-do-sinteze-20875/>, pristupljeno 28.08.2023..
- Solar, M. (2004). *Ideja i piča*. Zagreb: Golden marketing / Tehnička knjiga.
- Solar, M. (1971). Dva vida interpretacije. *Pitanja poetike*. Zagreb: Školska knjiga. Str. 39–59.
- Solar, M. (1964). O smislu interpretacije. *Umjetnost riječi*. God. VIII. br. 2. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo. Str. 111–119.